

Ks. Tomasz Biszko

SAKRAMENT CHRZTU ŚW. W ŚWIETLE KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Katechizm Kościoła Katolickiego, który ukazał się po wcześniejszym przeprowadzeniu odnowy liturgicznej i nowelizacji *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, stał się trzecim, niezwykle ważnym dokumentem w odnowie całego życia Kościoła zapoczątkowanej przez Sobór Watykański II. Od samego początku, tj. od daty promulgacji przez Papieża Jana Pawła II (25 VI 1992 r.), cieszy się niegasnącym zainteresowaniem. Efektem tego zainteresowania są liczne opracowania i komentarze. W Polsce możemy je podzielić na dwie grupy. Pierwszą stanowią te, które ukazały się przed wydaniem polskiego tłumaczenia *Katechizmu*, „wypełniały one lukę, która powstała między wydaniem polskiego tłumaczenia, a wydanym już tekstem oryginalnym”¹. Druga grupa to opracowania, które ukazały się po wydaniu polskiej wersji *Katechizmu Kościoła Katolickiego*². Swoistą grupę opracowań sta-

¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego w pytaniach i odpowiedziach*. Red. H. Witczyk. Kielce 1994; J. RATZINGER, CH. SCHÖNBORN. *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Warszawa 1994; *O Nowym Katechizmie. Wprowadzenie w lekturę Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Red. M. Napieralski. Poznań 1994; *Katechizm Kościoła Katolickiego – komentarz*. Red. J. Jarco. Warszawa 1994.

² W. NOWAK. *Świętowanie niedzieli w świetle wymogów nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Olsztyn 1995; *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*. Red. M. Rusecki, E. Pudelko. Lublin 1995.

nowią artykuły wydawane w wydawnictwach diecezjalnych³, a także publikacje czołowych polskich liturgistów zajmujących się zagadnieniami związanymi z teologią liturgii⁴. Godnym podkreślenia jest fakt zorganizowania w Poznaniu w dniach 13-14 IX 1994 r. sympozjum wykładowców liturgiki z ośrodków Uniwersyteckich, Akademii, Wydziałów Teologicznych i Wyższych Seminariów Duchownych w Polsce na temat „Misterium liturgii w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*”, a także wydanie w Opolu materiałów z tego sympozjum pod red. J. J. Kopcia, H. Sobeczki, R. Pierskały⁵. Prowadzone badania nad treścią *Katechizmu Kościoła Katolickiego* w zakresie problematyki liturgicznej w znacznej mierze pozwalają poznać dzieło, które Papież Jan Paweł II nazwał „symfonią wiary”⁶.

1. OKREŚLENIE CZYM JEST CHRZEST ŚW.

Po Soborze Watykańskim II ukazały się kilka znaczących dokumentów uwzględniających liturgię sakramentu chrztu św. Pierwszy z nich zatytułowany *Obrzędy chrztu dzieci według rytuału rzymskiego*⁷ uwzględnia zreformowane obrzędy chrztu dzieci, dostosowane do rzeczywistej sytuacji niemowląt, a jaśniej uwydatniające udział i obowiązki rodziców i chrzestnych wynikające ze sprawowania tego sakramentu, jak również uwarunkowania duszpasterskie towarzyszące

³ *Depozyt wiary. Opolska promocja Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Red. P. Morciniec. Opole 1995; M. MENDYK. *Liturgia i sakramenty w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 4:1995 nr 2 s. 233-242; B. MARGAŃSKI. *Celebracja chrześcijańskiego misterium według Katechizmu Kościoła Katolickiego*. „Tarnowskie Studia Teologiczne” 13:1994 s. 353-371; R. KARWACKI. *Katechizm Kościoła Katolickiego – depozyt wiary*. „Studia Podlaskie” 8:1993 nr 2 s. 107-135.

⁴ S. CZERWIK. *Liturgia w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. „Ateneum Kapłańskie” 87:1995 z. 1 s. 67-69; Cz. KRAKOWIAK. *Bierzmowanie w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. W: *Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Red. J. J. Kopeć, H. J. Sobeczko, R. Pierskała. Opole 1995 s. 63-92; B. NADOLSKI. *Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej: Eucharystia*. W: *Misterium liturgii*. s. 93-100.

⁵ Zob. *Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Red. J. J. Kopeć, H. J. Sobeczko, R. Pierskała. Opole 1995.

⁶ JAN PAWEŁ II. *Konstytucja Apostolska Fidei depositum*. W: *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994 s. 5-9.

⁷ *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* (dalej skrót: OCD). Katowice 2003.

udzielaniu tego misterium zbawienia. Druga księga o tytule: *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*⁸ skierowana jest do dorosłych i uwzględnia podzielony na stopnie katechumenat, czyli duchowe przygotowanie kandydata na chrześcijanina, który ma przyjąć sakramenty chrześcijańskiej inicjacji, to jest: chrzest, bierzmowanie i Eucharystię. 20 października 1980 r. Kongregacja Nauki Wiary wydała *Instrukcję o chrzcie dzieci Pastoralis actio*⁹. Do tych dokumentów nawiązuje *Katechizm Kościoła Katolickiego*, który mówi o chrzcie mając na uwadze zarówno dorosłych jak i dzieci (KKK 1213-1248). Ukazuje on istotne elementy teologiczno-pastoralne, związane z narodzeniem człowieka do nowego życia w Chrystusie. W świetle KKK „chrzest św. jest fundamentem całego życia chrześcijańskiego, bramą życia w Duchu i bramą otwierającą dostęp do innych sakramentów. Przez chrzest zostajemy wyzwoleni od grzechu i odrodzeni jako synowie Boży, stajemy się członkami Chrystusa oraz zostajemy wszczepieni w Kościół i stajemy się uczestnikami jego posłania: chrzest jest sakramentem odrodzenia przez wodę i w słowie” (KKK 1213). Soborowa konstytucja *Lumen gentium* wskazuje natomiast na zadania wypływające z natury chrztu: „Wierni, przez chrzest wcieleni do Kościoła, dzięki otrzymanemu znamieniu przeznaczeni są do uczestnictwa w kulcie religii chrześcijańskiej, i odrodzeni jako synowie Boży, zobowiązani są wyznawać przed ludźmi wiarę, którą otrzymali od Boga za pośrednictwem Kościoła” (KK 11).

Katechizm określając czym jest chrzest nawiązuje do całej Tradycji Kościoła. Samo słowo „chrzest” pochodzi od głównego obrzędu przez który jest wypełniany: chrzcic (z gr. *baptizein*) oznacza: „zanurzyć, pogrążyć” (KKK 1214). Nazywany jest także „kąpielą odrodzenia i odnowienia w Duchu Świętym” (Tt 3,5), a także zgodnie z Tradycją: darem, łaską, namaszczeniem, oświeceniem, szatą, kąpielą, pieczęcią. Ta wielość nazw ukazuje nam jak cenne jest wykorzystanie tekstów Ojców Kościoła w wykładzie liturgii¹⁰. *Katechizm* przytacza słowa św.

⁸ *Obrzędy chrztu dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* (dalej skrót: OCWD). Katowice 1988.

⁹ KONGREGACJA NAUKI WIARY. *Instrukcja o chrzcie dzieci Pastoralis actio*. W: I. Chłopkowska, W. Kazimieruk. *Chrzest w życiu i misji Kościoła*. T. 3. Warszawa – Siedlce 2006 s. 179-197.

¹⁰ B. MARGAŃSKI. *Celebracja chrześcijańskiego misterium*. „Tarnowskie Studia Teologiczne” 13:1994 s. 363.

Grzegorza z Nazjanzu, które mówią, że „chrzest jest najpiękniejszym i najwspanialszym darem Boga (...). Nazywamy go darem, łaską, namaszczeniem, oświeceniem, szatą niezniszczalności, obmyciem odradzającym, pieczęcią i wszystkim, co może być najdoskonalsze” (KKK 1216).

Sakrament chrztu św. nazywany jest także „obrzędem odradzającym i odnawiającym w Duchu Świętym” urzeczywistnia i oznacza nowy wymiar egzystencji człowieka porównywany w teologii biblijnej do nowego narodzenia (por. J 3,3-5) czy nowego stworzenia (por. Ga 6,14-15)¹¹.

2. CHRZEST ŚW. W EKONOMII ZBAWIENIA

Chrzest jako dar Boga dla człowieka jest ukazany w *Katechizmie* jako szczególna łaska ekonomii zbawienia wypełnionej w Chrystusie. Do tego misterium odnoszą się liczne zapowiedzi Starego Przymierza takie jak: unoszenie się Ducha Bożego nad wodami (por. Rz 1,2; KKK 1218), obraz arki Noego i jego uratowania z potopu (por. Rdz 7,6 i 1P 3,20; KKK 1219), przejście Izraelitów przez Morze Czerwone (por. Wj 13,17-15,9) i ich dotarcie do Ziemi obiecanej po przekroczeniu Jordanu (por. Joz 3,14-4,18; KKK 1221-1222). Te wydarzenia wypełniły się w Jezusie Chrystusie, który rozpoczął swoją publiczną misję od przyjęcia chrztu w Jordanie z rąk św. Jana Chrzciciela (por. Mt 3,13). Po swoim zaś zmartwychwstaniu, Jezus dał nakaz swoim Apostołom: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem” (Mt 28,19-20; KKK 1223). To źródło chrztu otworzył Chrystus w tajemnicy swej Paschy. Zapowiedział On chrzest swojej męki (por. Mk 10,38; Łk 12,50), a dopełnił go na krzyżu, gdy z Jego przebitego boku wypłynęła krew i woda (por. J 19,34). Swoją zbawczą moc chrzest czerpie ze śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, zaś przyjmujący ten znak wraz z Chrystusem jest pogrzebany i z Nim też wkracza w nowe życie (por. Rz 6,3-4; KKK 1224-1225).

¹¹ B. MOKRZYCKI, *Nowe Narodzenie. Rozważania o misterium chrztu świętego*. Warszawa 1987; KKK 1214-1215.

Chrystus po zmartwychwstaniu nakazuje Apostołom, by nauczali narody i udzielali im chrztu (por. Mt 28,19-20; Mk 16,15-16). W przypadku chrztu można łatwo wskazać na takie słowa Chrystusa i takie wydarzenia, które wskazują na Jego wolę ustanowienia tego sakramentu. Dla Jezusa jednak chrzest jest przede wszystkim warunkiem koniecznym do osiągnięcia królestwa niebieskiego: „Jeżeli ktoś nie odrodzi się z wody i Ducha Świętego, nie może wejść do Królestwa Bożego” (J 3,3-5). Chrystus wybierając swoich uczniów dał im obietnicę chrztu Duchem Świętym (por. Dz 1,5). Znak rytualny chrztu stał się w Jego misterium „miejscem” i początkiem dialogu Boga z człowiekiem i człowieka z Bogiem, włączając ucznia Pana w zrealizowaną przez Niego ekonomię zbawienia¹². Chrzest jest więc elementem nośnym historii zbawienia, upamiętniając i uobecniając w człowieku, a nawet w małym dziecku, łaskę zbawczego działania Chrystusa, zapowiedzianą przez starotestamentalne figury. „Czysta darmość łaski zbawienia jest szczególnie widoczna przy chrzcie dzieci” (KKK 1250). One również mają udział w skażonej grzechem pierwotnym naturze ludzkiej, potrzebują także duchowego odrodzenia we chrzcie, aby mogły stać się uczestnikami obietnicy przeniesienia do wolności dzieci Bożych (por. Kol 1,12-14). Chrystus Zmartwychwstały pozwala więc wszystkim ludziom przybliżyć się do siebie. Tajemnica Jego Paschy ma szczególnie głęboki związek w znaku zanurzenia w wodzie, czy w znaku obmycia w strumieniu płynącym z żywego źródła. Chrzest posiada więc swój fundament w misterium paschalnym Chrystusa, powiązany z wylaniem Ducha Świętego na odpuszczenie grzechów przez Zmartwychwstałego Kyriosa¹³.

Chrzest Chrystusa w Jordanie, o którym wspomina *Katechizm Kościoła Katolickiego* (KKK 1223-1225), staje się wypełnieniem znaków oczyszczenia Starego Przymierza oraz profetycznym wydarzeniem zapowiadającym rzeczywistość mesjańskozbawczą i wyzwolenie człowieka, które niesie umiłowany Syn Boży. Chrzest Chrystusa w Jordanie posiada szczególną analogię do przejścia Ludu Wybranego przez Morze Czerwone i Jordan. Obrazy te znalazły wypełnienie w przejściu Chrystusa przez mękę. *Katechizm* zwracając uwagę na tę

¹² B. MAGGIONI. *Il Battesimo come inizio di storia della salvezza*. W: *Il Battesimo. Teologia e pastorale*. Torino 1970 s. 13-32.

¹³ J. J. KOPEĆ. *Chrzest dzieci*. W: *Misterium liturgii*. s. 42-43.

analogię doprowadza do pełniejszego odczytania paschalnozbawczego waloru chrztu (KKK 1221-1222). Znakiem tego jest zanurzenie w wodzie oznaczające udział w śmierci Chrystusa, podobnie jak wynurzenie symbolizujące wkroczenie neofity w nowość egzystencji chrześcijańskiej płynącej ze zmartwychwstania Chrystusa.

3. CELEBRACJA SAKRAMENTU CHRZTU ŚW.

Paschalna teologia chrztu w *Katechizmie* wyrasta z katechezy soborowej. Sięga ona do biblijnych i patrystycznych korzeni tego sakramentu¹⁴. To misterium realizuje Kościół przez obmycie z wody i Ducha Świętego we wspólnocie uczniów Pana, w którą włącza chrześcijanina Chrystus Zmartwychwstały żyjący i działający w Kościele, powołując jednocześnie neofitę do zadań proroka, kapłana i króla. O znaczeniu i łasce chrztu mówią jego obrzędy, których celebracja jest już prawdziwą mistagogią tego sakramentu (KKK 1234-1245). Nawet chrzest dziecka wskazuje na łączność tego sakramentu z całością wtajemniczenia chrześcijańskiego, z bierzmowaniem i Eucharystią. Kościoły wschodnie zachowują żywo tę świadomość, udzielając nowo ochrzczonym dzieciom bierzmowania i Komunii św. Także tradycja łacińska podkreśla ten związek w taki sposób, że przybliża ochrzczone dziecko do ołtarza dla odmówienia tam modlitwy „Ojcze nasz” (KKK 1244).

Można zauważyć, że sposób przedstawiania rzeczywistości sakramentów w *Katechizmie* ma charakter mistagogii, to znaczy, że jest przede wszystkim wyjaśnianiem obrzędów i ukazaniem ukrytych w nich bogactw. Przypomina nam o tym podana w *Katechizmie* zasada metodologiczna: „znaczenie i łaska chrztu ukazują się jasno w obrzędach jego celebracji. Uczestnicząc w nich z uwagą, śledząc czynności i słowa tej celebracji, wierni są wprowadzani w całe bogactwo tego, co ten sakrament oznacza i co urzeczywistnia w każdym neoficie” (KKK 1234).

¹⁴ J. KUDASIEWICZ. *Biblijna teologia chrztu w świetle czytań biblijnych obrzędów*. W: *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*. Red. J. Kudasiewicz. Warszawa 1981 s. 17-42.

Chrzest, który jest wcieleniem człowieka w Jezusa Chrystusa i pierwszym namaszczeniem Duchem Świętym, i który daje chrześcijaninowi uczestnictwo w poznaniu Ojca i umiłowaniu Jego woli¹⁵, jasno ukazuje w obrzędach celebracji znaczenie i łaskę chrztu (KKK 1234).

Misterium spotkania Boga z człowiekiem dokonuje się w liturgii pod osłoną znaków, które odczytywane w świetle wiary ułatwiają pogłębiony i czynny w niej udział¹⁶. Znak krzyża, który kreśli szafarz sakramentu chrztu, a także rodzice i chrzestni na zakończenie obrzędu przyjęcia, wyciska pieczęć Chrystusa na tym, który ma do Niego należeć, oznacza także łaskę odkupienia, jaką Chrystus nabył dla nas przez swój Krzyż¹⁷. Liturgia Słowa Bożego ma za zadanie oświecić kandydatów i zgromadzenie prawdą objawioną i pobudzić ich do udzielania odpowiedzi wiary, nieodłącznej od chrztu¹⁸, chrzest jest bowiem, „sakramentem wiary” (KKK 1236), następnie po modlitwie powszechnej szafarz odmawia nad kandydatem modlitwę w formie egzorcyzmu, aby wyzwolić go od grzechu i kusiciela, i następuje namaszczenie go olejem katechumenów lub włożenie ręki celebransa¹⁹. Tak przygotowany kandydat do chrztu może wyznać wiarę Kościoła, której zostanie „powierzony” przez chrzest (por. Rz 6,17; KKK 1237). Następuje wówczas obrzęd sakramentu – chrzest w sensie ścisłym. Celebrans wzywając Boga i przypominając Jego plan zbawienia (por. J 3,5) albo święci wodę chrzcielną, albo wspomina o poświęceniu już dokonanym (np. podczas Wigilii Paschalnej). Po wyrzeczeniu się szatana i złożeniu wiary przez katechumena lub rodziców (w przypadku dziecka) oraz pytaniu skierowanym do chrzestnych, następuje obmycie wodą, która może mieć charakter trzykrotnego zanurzenia. *Katechizm* to zanurzenie określa najbardziej znaczącym sposobem udzielenia chrztu, inny sposób – to trzykrotne polanie głowy kandydata²⁰.

¹⁵ KOPEĆ. *Chrzest dzieci*. s. 48.

¹⁶ Por. G. BERESZYŃSKI. *Symbolika chrzcielna*. W: *Chrzest na nowo odczytany*. Red. J. Decyk. Warszawa 2001 s. 103-116.

¹⁷ OCD 16; KKK 1235.

¹⁸ OCWD 17.

¹⁹ S. CZERWIK. *Wychowanie do wolności*. W: *W blasku Eucharystii. Materiały z symposium „Eucharystia w dziejach Kościoła na ziemiach polskich ze szczególnym uwzględnieniem Śląska” oraz z XXVI Wrocławskich Dni Duszpasterskich*. Red. I. Dec. Wrocław 1996 s. 399.

²⁰ OCD 18.1; KKK 1239.

Katechizm podaje nam tu obie tradycje udzielania chrztu św. to znaczy Zachodnią i Wschodnią. Na Zachodzie trzykrotnemu polaniu wodą towarzyszą słowa szafarza: „N., ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego”, w liturgiach wschodnich katechumen zwrócony jest w kierunku wschodnim, a kapłan mówi: „N., słuگو Boży, jesteś chrzczony w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego”. Przy wymawianiu każdej z Osób Trójcy Świętej kapłan zanurza kandydata w wodzie i podnosi go z niej²¹. Dopełnieniem jest namaszczenie krzyżmem świętym, wonnym olejem poświęconym przez biskupa, który oznacza dar Ducha Świętego dla neofity, dzięki któremu zostaje on wszczepiony w Chrystusie, który jest namaszczony jako kapłan, prorok i król²².

W liturgii Kościoła wschodniego po udzieleniu chrztu następuje namaszczenie, które jest sakramentem chryzmacji (bierzmowanie). W liturgii rzymskiej zapowiada ono drugie namaszczenie krzyżmem świętym, którego w przyszłości udzieli biskup. Będzie to sakrament bierzmowania, który niejako „umacnia” i dopełnia namaszczenie chrzcielne (KKK 1242)²³.

Po udzielonym chrzcie szafarz nakłada nowoochrzczoneму białą szatę²⁴, która ukazuje, że ochrzczony „przyoblekł się w Chrystusa” (Ga 3,27) i zmartwychwstał z Chrystusem. Świeca zapalona od paschału oznacza, że Chrystus oświecił neofitę i że ochrzczeni są w Chrystusie „światłem świata” (Mt 5,14)²⁵. Nowoochrzczony jest teraz dzieckiem Bożym w Jedynym Synu i może odmawiać modlitwę dzieci Bożych: „Ojcze nasz”²⁶. Neofita, który stał się dzieckiem Bożym i przydział szatę godową, zostaje przyjęty na „uczte godów Baranka” i otrzymuje pokarm nowego życia – Ciało i Krew Chrystusa. Kościoły wschodnie

²¹ OCD 18.2; KKK 1240.

²² OCD 62.

²³ J. Nowak stawia postulat, aby połączyć sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w jeden ciągły obrzęd. Biorąc pod uwagę opis przedstawiony przez Tertuliana w dziele *De baptismo* oraz KL 34, gdzie jest mowa, aby w liturgii nie dokonywać niepotrzebnych powtórzeń, można by połączyć w jedno namaszczenie tym samym olejem krzyżma. Por. J. NOWAK. *Chrzest w kontekście inicjacji chrześcijańskiej*. W: *Chrzest na nowo odczytany*. Red. J. Decyk Warszawa 2001 s. 100.

²⁴ CZERWIK. *Wychowanie do wolności*. s. 390.

²⁵ *Tamże*. s. 391.

²⁶ OCD 19; KKK 1243.

zachowują żywą świadomość jedności wtajemniczenia chrześcijańskiego i udzielają Komunii św. wszystkim nowoochrzczonym i bierzmowanym, nawet małym dzieciom, w nawiązaniu do słów Chrystusa: „Pozwólcie dzieciom przychodzić do Mnie, nie przeszkadzajcie im” (Mk 10,14). Kościół łaciński, który dopuszcza do Komunii św. dopiero po dojściu do używania rozumu, wyraża otwarcie chrztu na Eucharystię w ten sposób, że przybliża ochrzczone dziecko, do ołtarza dla odmówienia tam modlitwy „Ojcze nasz” (KKK 1244). Uroczyste błogosławieństwo kończy obrzęd udzielenia chrztu św. Przy chrzcie niemowląt szczególne miejsce zajmuje błogosławieństwo matki²⁷.

4. KTO MOŻE PRZYJĄĆ CHRZEST?

Każdy człowiek nieochrzczonego może przyjąć chrzest. Gdy chodzi o dorosłego, to do ważności chrztu wymagana jest u niego intencja dobrowolna i przynajmniej habitualna, przyjęcia tego sakramentu. Aby jednak mógł przyjąć chrzest owocnie, wymagane są stosownie do osobistych możliwości: wiara i żal za grzechy z postanowieniem prowadzenia życia chrześcijańskiego²⁸. *Katechizm* przypomina, że chrzest dorosłych jest praktykowany najczęściej tam, gdzie dopiero od niedawna głosi się Ewangelię. Wszyscy Ci, którzy chcą przyjąć chrzest, a później kolejne sakramenty inicjacji chrześcijańskiej, powinny przeżyć katechumenat, czyli przygotowanie do przyjęcia tych sakramentów (por. KKK 1247)²⁹.

Pod nazwą dzieci lub niemowląt rozumie się tych, którzy nie mogą ani posiadać, ani wyznawać swojej wiary, ponieważ jeszcze nie doszli do wieku rozeznania³⁰. Z sytuacją dzieci zrównany jest także w przypadku chrztu ten, kto nie jest świadom swego działania³¹. Jak jednak osoby takie mogą przyjąć chrzest, skoro jest on sakramentem wiary? (KKK 1253). Sam Chrystus wskazał na konieczną więź między chrztem a wiarą: „Kto uwierzy i przyjmie chrzest, będzie zbawiony,

²⁷ OCD 19; KKK 1245.

²⁸ Por. B. TESTA. *Sakramenty Kościoła*. Poznań 1998 s. 126.

²⁹ Szerzej o katechumenacie chrzcielnym dorosłych napisał: CZ. KRAKOWIAK. *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*. Lublin 2003.

³⁰ OCD 1.

³¹ KPK kan. 852 § 2.

a kto nie uwierzy, będzie potępiony” (Mk 16,16). Wiara jest pierwszą cnotą chrześcijańską konieczną dla tego, kto zbliża się do Boga. Dlatego pytanie o wiarę przed chrztem stoi u progu naszego chrześcijaństwa. Zarówno więc w Kościele apostoelskim (por. Dz 8,36-38) jak i w późniejszej tradycji jest wymagana do chrztu.

Wiara ma charakter osobisty i dynamiczny. Jest miłosnym związkiem całej istoty człowieka z osobą Chrystusa, a przez Niego z misterium Boga. Wierzyć w Chrystusa to znaczy związać się z Nim osobiście, wybrać Go, iść do Niego i kroczyć z Nim przez życie jako swoim Przewodnikiem i Mistrzem. Kształtowaniu takiej osobowej wiary u człowieka dorosłego była podporządkowana formacja duchowa katechumena. Miał on najpierw przyjąć wiarę w Chrystusa i w swoim moralnym postępowaniu wykazać się praktyką życia chrześcijańskiego, a dopiero później przyjąć chrzest jako znak duchowej przemiany serca. Na tej drodze do sakramentu obowiązywała kolejność etapów: przepowiadanie Ewangelii – słuchanie – Oświecenie Duchem Świętym – uwierzenie – chrzest.

Zagadnienie chrztu dzieci, które same nie mogły wyznać wiary prowokowało wątpliwości już w czasach Ojców Kościoła, choć praktyka chrztu niemowląt była w Kościele znana od dawna zwyczajem zadomowionym. Od dnia Pięćdziesiątnicy Kościół udzielał chrztu św. (por. Dz 2,38), domagając się jednak nawrócenia serca i wiary w Jezusa Chrystusa (por. Dz 2,41; 8,12-13; 16,15). Od początku przepowiadania apostoelskiego całe „domy” przyjmowały chrzest (por. Dz 16,15.33; 1Kor 1,16). Można więc przypuszczać – sugeruje *Katechizm* – że przy chrztach rodzinnych także dzieci otrzymywały ten sakrament, bo praktyka chrztu dzieci od niepamiętnych czasów należy do tradycji Kościoła, choć wyraźne jej świadectwa sięgają II wieku (KKK 1226, 1252). W połowie III stulecia św. Cypriana biskupa Karataginy w liście skierowanym do biskupa Fidusa sprzeciwił się zdecydowanie opinii tego ostatniego, że z chrztem dziecka należy czekać do ósmego dnia po jego urodzeniu (nawiązanie do zwyczaju obrzezania w ósmy dzień w Starym Testamencie). Cyprian i synod biskupów afrykańskich są zdania, że należy chrzczyć dzieci jak najprędzej po urodzeniu. U podstaw tego stanowiska leży przekonanie, że bez chrztu nie ma zbawienia³².

³² A. SKOWRONEK. *Z teologii chrztu*. W: *Sakrament chrztu*. Red. S. Czerwik. Katowice 1973 s. 18.

Doktrynalne podstawy chrztu dzieci wypracował dopiero św. Augustyn. Biskup Numidii Bonifacy zapytywał kiedyś świętego jak można stwierdzić przy chrzcie niemowląt, że te maleństwa mają wiarę, jeśli nie są do niej zdolne. Augustyn odpowiedział na tą wątpliwość: „Mówi się, że mają one wiarę ze względu na sakrament wiary, który otrzymują. To właśnie sakrament wiary czyni z dziecka niezdolnego jeszcze do aktu wiary człowieka wierzącego”³³. Sam więc chrzest jest misterium wiary, która w swej zapoczątkowanej formie w nim się objawia, będąc dobrem duchowym całej wspólnoty wierzących czyli Kościoła. Dlatego Kościół w nawiązaniu do słów Chrystusa: „Pozwólcie dzieciom przychodzić do Mnie, nie przeszkadzajcie im” (Mk 10,14). Rozumiał w ten sposób, że nie należy dzieci pozbawić chrztu, jako że chrzci się je w wierze samego Kościoła, którą wyznają ich rodzice, chrzestni i cała lokalna wspólnota. „Osoby te reprezentują zarówno Kościół lokalny, jak i całą społeczność świętych i wierzących, Kościół Matkę, bo ona cała rodzi wszystkich i każdego z osobna”³⁴. Dla dopełnienia całej prawdy tego sakramentu wypada by dzieci zostały później wychowane w tej wierze, w której wcześniej zostały ochrzczone. Jest to celem wychowania chrześcijańskiego, które zmierza do tego by ochrzczone dzieci doprowadzić do poznania planu Bożego w Chrystusie i zaakceptowania Go jako Mistrza. Same więc dzieci wspomagane w rozwoju łaski chrztu przez rodziców, chrzestnych i wspólnotę miejscową mają w przyszłości potwierdzić swoją wiarę, w której zostały ochrzczone. Te zadania sprowadza *Katechizm* do specjalnego przygotowania do życia wiary, podzielonego na etapy wtajemniczenia chrześcijańskiego.

Rozważając naukę *Katechizmu* o chrzcie, godny uwagi jest fragment, jaki *Katechizm* poświęca dzieciom, które umarły bez chrztu³⁵. Odwołując się do miłosierdzia Bożego i miłości Jezusa do dzieci, *Katechizm* wyraża nadzieję Kościoła, który ufa, że istnieje jakaś droga zbawienia dla dzieci zmarłych bez chrztu (KKK 1261), dlatego też zachęca do modlitwy o zbawienie dla nich³⁶. Te owoce chrztu będą

³³ *Tamże*. s 18-19.

³⁴ OCD 3.

³⁵ R. PIERSKAŁA. *Jak świętujemy? W: Depozyt wiary. Opolska promocja Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Red. P. Morciniec. Opole 1995 s. 47.

³⁶ *Tamże*. s. 47.

udziałem zwłaszcza tych umarłych dzieci rodziców katolickich, którzy zgłosili je do chrztu lub mieli wolę tego uczynienia (KKK 1261).

Dzieci, które rodzą się z upadłą i skażoną grzechem pierworodnym naturą, również potrzebują nowego narodzenia w chrzcie, aby zostały wyzwolone z ciemności i przeniesione do Królestwa wolności dzieci Bożych (por. Kol 1,12-14), do którego są powołane wszystkie istoty ludzkie. Chrzest dzieci pokazuje nam czystą darmość łaski zbawienia, dlatego też, gdyby Kościół i rodzice nie dopuszczali dziecka do chrztu zaraz po urodzeniu, pozbawialiby je bezcennej łaski stania się dziećmi Bożymi, a także życia wiecznego (KKK 1250).

Jak można zauważyć wiara i chrzest to dwa nierozłączne czynniki, gdyż chrzest jest sakramentem wiary (por. Mk 16,16). Wiara wymagana do chrztu nie jest wiarą doskonałą i dojrzałą, ale zaczątkiem, który ma się rozwijać: „u wszystkich ochrzczonych dzieci i dorosłych, po chrzcie wiara powinna wzrastać” (KKK 1254). Kościół przypomina nam o tym każdego roku, gdy podczas Wigilii Paschalnej celebrowane odnowienie przyrzeczeń chrztu św. Wzrostowi wiary służy także pomoc rodziców i chrzestnych, którzy powinni pomagać nowoochrzczonym w rozwijaniu łaski chrztu (KKK 1255).

Mówiąc o szafarzu sakramentu chrztu św., *Katechizm* wymienia zwyczajnego i nadzwyczajnego. Zwyczajnym szafarzem chrztu jest biskup i kapłan, a w Kościele łacińskim również diakon³⁷. W razie konieczności, chrztu może udzielić każda osoba nawet nieochrzczona, ale musi być intencja (tzn. chcieć uczynić to, co czyni Kościół, gdy chrzci) i zastosowanie trynitarniej formuły chrzcielnej (KKK 1256).

Zakończenie

Katechizm Kościoła Katolickiego przypomina o konieczności przyjęcia sakramentu chrztu. Sam Pan potwierdza, że chrzest jest konieczny do zbawienia (por. J 3,5), dlatego też polecił on swoim uczniom głosić Ewangelię i chrzcić wszystkie narody (KKK 1257). Chrzest jest konieczny do zbawienia dla tych, którym była głoszona Ewangelia i którzy mieli możliwość proszenia o ten sakrament (por. Mk 16,16). *Katechizm* przypomina nam, że Kościół zawsze zachowywał głębokie

³⁷ KPK kan. 861 § 1; KKK 1256. Zob. *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich* (1990). kan. 677 § 1.

przekonanie, że ci, którzy ponoszą śmierć za wiarę, nie dotrzymawszy chrztu, zostają ochrzczeni przez swoją śmierć dla Chrystusa i z Chrystusem. Chrzest krwi, podobnie jak chrzest pragnienia przynosi owoce chrztu, nie będąc sakramentem (KKK 1258). Podobnie jest w przypadku katechumenów, którzy umierają przed przyjęciem chrztu. Tak więc widzimy, że chrzest jest niezbędny do zbawienia, możemy powiedzieć, że przyszłe zbawienie człowieka, to jedna z wielu łask chrztu. Kolejna łaska chrztu, a więc skutek jaki wynika z przyjęcia tego sakramentu, to obmycie, które sprawia woda chrzcielna. Obmycie w wodzie to symbol śmierci i oczyszczenia, a także odrodzenia i odnowienia. Za dwa najważniejsze skutki chrztu, *Katechizm* uważa: oczyszczenie z grzechów i nowe narodzenie w Duchu Świętym (por. Dz 2,38; J 3,5; KKK 1262). Chrzest odpuszcza wszystkie grzechy, grzech pierworodny i wszystkie grzech osobiste, a także wszelkie kary za grzech. Mimo odpuszczenia wszystkich grzechów, pozostają w nas pewne doczesne konsekwencje grzechów, takie jak cierpienia, choroba, śmierć, skłonność do grzechów, którą Tradycja nazywa pożądliwością lub metaforycznie „zarzewiem grzechów” (KKK 1263-64). Chrzest nie tylko oczyszcza ze wszystkich grzechów, lecz także czyni nowoochrzczonego „nowym stworzeniem” (2Kor 5,17), przybrany synem Bożym” (Ga 4,5-7), „świątynią Ducha Świętego” (1Kor 6,19). Chrzest obdarza także ochrzczonego łaską uświęcającą, łaską usprawiedliwienia, która uzdalnia go do wiary w Boga, do pokładania w Nim nadziei i miłowania Go przez cnoty teologalne, zdolność działania pod natchnieniem Ducha Świętego za pośrednictwem Jego darów, a także wzrastać w dobru przez cnoty moralne (KKK 1265-1266).

Chrzest, jak przypomina nam *Katechizm*, czyni nas członkami Ciała Chrystusa, włącza nas w Kościół i dzięki niemu, stajemy się Ludem Bożym Nowego Przymierza oraz mamy udział w kapłaństwie Chrystusowym, w Jego misji prorockiej i królewskiej. Chrzest daje nam także udział w kapłaństwie wspólnym wiernych (KKK 1267-69). Chrzest uzdalnia nas także do przyjmowania innych sakramentów, karmienia się Słowem Bożym i do wyznawania wiary (KKK 1270). Chrzest opieczętowany chrześcijanina niezatartym duchowym znamiem (charakterem) jego przynależności do Chrystusa. Znamię tego nie wymazuje żaden grzech, chociaż z powodu grzechu chrzest św. może nie przynosić owoców zbawienia. Dlatego też sakramentu chrztu udziela się jeden raz i nie może być on powtórzony (KKK 1272-1273). „Pieczęć Pana” jest pieczęcią, którą nazaczył nas Duch Święty „na dzień odkupienia” (Ef 4,30). Wierny, który „zachowa pie-

część” do końca, to znaczy pozostanie wierny obietnicy chrztu, będzie mógł odejść „ze znakiem wiary”, w wierze otrzymanej na chrzcie, w oczekiwaniu na uszczęśliwiające widzenie Boga, które jest wypełnieniem wiary i w nadziei zmartwychwstania (KKK 1274).

Jak wynika z *Katechizmu*, słowo Boże, teksty modlitw, znaki, gesty i czynności liturgiczne, jakimi w celebracji chrztu św. posługuje się Kościół, mają swoje określone znaczenie i wnoszą w życie uczestników liturgii wtajemniczenia konkretne duchowe owoce. Trzeba się nieustannie uczyć oceniać ich wartość, by lepiej poznawać Boga i lepiej rozumieć to wszystko, co Bóg przez misterium inicjacji dorosłych i dzieci pragnie nam zakomunikować³⁸. Dzieciom, które przyjęły chrzest w poznawaniu łaski chrztu, a przez to samego Boga, mają pomagać rodzice, chrzestni, a także cała wspólnota wierzących, do której zostało ono włączone. *Katechizm* odwołując się do zasad mistagogii chrzcielnej, wskazuje na potrzebę ożywienia wiary rodziców, chrzestnych i wspólnoty rodzinnej z racji sprawowania chrztu dziecka. Ta droga katechumenatu wiary uczestników misterium chrztu dziecka ma ich otworzyć na doświadczenie osobowego spotkania z Chrystusem i Kościołem w mocy Ducha Świętego.

Wiara rodziców jest w *Katechizmie* uznana za element konstytutywny chrztu dziecka i serce tego misterium. Połączona z prośbą rodziców o chrzest lub przynajmniej jednego z nich albo prawnego opiekuna daje uzasadnioną nadzieję, że dziecko zostanie wychowane po katolicku i doprowadzone do zaakceptowania w swoim życiu Chrystusa jako swego Mistrza. *Katechizm* kieruje nas do odnowionych obrzędów chrztu dzieci i inicjacji dorosłych, dając tylko fundamentalne podstawy dla duchowego zrozumienia misterium chrztu³⁹, wskazując, że chrzest prowadzi do bierzmowania i domaga się jego, tak jak bierzmowanie wymaga uprzedniego chrztu i rozwija dane przez niego nowe życie⁴⁰.

³⁸ A. DURAK. *Inicjacja chrześcijańska*. W: *Misterium liturgii*. s. 62.

³⁹ KOPEĆ. *Chrzest dzieci*. s. 50.

⁴⁰ Cz. KRAKOWIAK. *Bierzmowanie w Katechizmie*. W: *Misterium liturgii*. s. 70.

SACRAMENT OF HOLY BAPTISM IN THE LIGHT
OF CATECHISM OF THE CATHOLIC CHURCH

S u m m a r y

Catechism of the Catholic Church reminds about necessity to receive the holy baptism. The effects of the baptism are cleansing from all sins (the original sin and the personal sins) and new birth in the Holy Spirit. The baptism includes the baptized in the Church, makes them members of the Body of Christ, thanks to that the Christians become new People of God.

Thum. Jarosław Sempryk

Słowa kluczowe: chrzest święty, sakramenty, sakramentologia, Katechizm Kościoła Katolickiego

Key words: holy baptism, sacraments, sacramentology, Catechism of the Catholic Church